

Fold

Røstad + Khoury

Et levende minnested for kollektiv erindring og inkludering

Fold er et inkluderende minnested over de tragiske begivenhetene 22. juli. **Fold** ligger i Regjeringskvartalet i Oslo og omdefinierer tradisjonelle minnesmerker ved å invitere til stadig deltakelse og refleksjon. Stedet består av tre tydelig definerte områder: over **Folden** til samhandling, i **Folden** til stille refleksjon, og under **Folden**, som rommer et læresenter. Til sammen favner dette nyskapende stedet fredelige vannelementer og årvisse kunstneriske intervensjoner, og skaper et levende vitnesbyrd om motstandskraft og håp. Kjernen i **Fold** ligger i evnen til å utvikle og tilpasse seg, og på den måten gjenspeile vekslende behov og forhåpninger i samfunnet stedet er til for.

Minnemarkeringens kraft

Fold er et levende vitnesbyrd om de grusomme begivenhetene 22. juli. Dette nyskapende monumentet midt i Regjeringskvartalet utfordrer den tradisjonelle forestillingen om hva et minnesmerke kan være.

Stedet omdefinierer hvordan et monument kan eksistere i tid og rom, hva det kan gjøre for hver enkelt besøkende, for lokalsamfunnet og verden utenfor, og hva det kan være for framtiden.

Fold er en enestående ramme rundt erindring, og inviterer til felles deltakelse og refleksjon. Stedet hedrer fortiden, samtidig som det retter blikket mot framtiden. Det er inkluderende og lett tilgjengelig, samtidig som stedets betydning har mange lag. Det byr på sinnsro, samtidig som det er en dynamisk påminnelse om tragedien.

Stedet er et dynamisk rom hvor minner og fellesskap veves sammen. Årvisse intervensjoner (stedstilhørende, tematiske og tankevekkende kunstopplevelser), offentlige arrangementer og de besøkende selv vil blåse nytt liv i minnestedet, vil hele tiden revitalisere det for en ny tid og nye generasjoner.

I dette forslaget ser vi nærmere på **Folds** evne til endring, og på den nyskapende utformingen, hvordan stedet kan bidra til å mobilisere motstandskraft og håp gjennom ritualer og tradisjoner, og gjennom en forpliktelse til tilgjengelighet og inkludering.

Fold står som en gripende påminnelse om de tragiske begivenhetene 22. juli. Men stedet er mer enn bare et statisk monument over dagen som rystet Norge helt inn i marginen. Det er et rom viet kollektiv erindring og helbredelse. Minnstedets utforming, inspirert av folden som konsept, er nyskapende og inkluderende. Under de elegante buene ligger et rom for refleksjon. Rommet er smykket med navnene til ofrene og er samtidig inngangen til et læresenter. Den dempede lyden av vann skjærer de besøkende mot de travle bygatene omkring og skaper et rom som inviterer til stille refleksjon over tragedien. **Folden** er et møte mellom refleksjon og informasjon. Dette er en helt grunnleggende side ved minnstedet, denne foreningen av et rom for refleksjon med et læresenter under bakken. Selve **Folden** symboliserer deltakelse. Den oppfordrer alle slags mennesker til å engasjere seg i stedets mening og betydning. Stedet er bevisst utformet i tre tydelig definerte, gjenkjennelige områder: over **Folden**, i **Folden** og under **Folden**. Hver del har sitt eget formål og bidrar til totalopplevelsen til både de besøkende og de ansatte i Regjeringskvartalet.

Over Folden – et pulserende og innholdsrikt fellesområde

Her kan folk møtes og være sammen. Det er et åpent sted, til sammenkomster, ritualer, kunstneriske intervensjoner og opptredener. Det er et fleksibelt rom med innfelte sitteplasser hvor besøkende kan holde på med sitt, delta i seremonier eller ganske enkelt tenke. Den åpne utformingen oppmuntrer til fellesskap og individuell refleksjon, slik at stedet blir en pulserende og innholdsrik del av **Folden**.

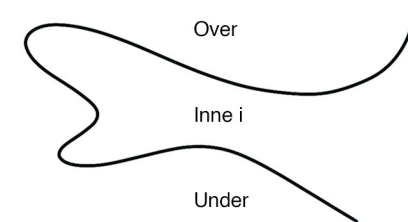
Inne i Folden – et fredelig sted til refleksjon

Under overflaten finner vi et stillere rom som inviterer til refleksjon. Området er kjernen i minnstedet, og er også inngangspartiet til læresenteret. Her kan besøkende få en innføring i de tragiske begivenhetene 22. juli, med informasjon som er samvittighetsfullt redigert for å opplyse, og for å hedre minnet til de omkomne. Her løftes navnene til ofrene fram, en høytidelig påminnelse om livene som ble tatt den grufulle dagen. I tillegg sørger en lydusj for at besøkende kan høre ofrenes navn, slik at minnesmerket er tilgjengelig for de som ikke leser. Oppvarmede benker sørger for at besøkende året rundt kan sitte godt og tenke. I **Folden** er utformet for å skape en følelse av rolig og fredelig refleksjon, for at besøkende skal kunne bearbeide følelser og tanker i omgivelser preget av ro. I **Folden** er tilgjengelig for alle og åpen både dag og natt.

Under Folden – læring og dypere forståelse

Rommet fører inn i læresenteret, som skal gi en dypere forståelse av begivenhetene 22. juli og utforske veien videre. Læresenteret er en helt nødvendig del av **Folden**. Hele **Folden** er et sted for læring, og dette er midtpunktet i opplevelsen. Senteret er utformet for å sørge for at minnet om disse grusomme gjerningene bevares, og for at det vi kan lære av dem, kan vise vei i framtiden.

Å FOLDe ut felles minner

Illustrasjon av de tre tydelige gjenkjennelige områdene av Fold. ©Røstad + Khoury

Et monument som inviterer til deltakelse

Deltakelse er et sentralt element i **Folden**. Snarere enn et monument som aldri forandrer seg, er det utformet for å være et sted i bevegelse, et blankt ark som innbyr til lokal deltakelse, og et utgangspunkt for å bygge nye måter å minnes og forstå det som skjedde 22. juli.

Fold kommer til å begynne som et blankt ark som inviterer til deltakelse. Men det skal være mer enn bare et bakteppe. Stedet skal snarere være en scene som inviterer til samarbeid og skaperkraft.

Først vil området Over **Folden** formes ved at gress dekker bakken og de innfelte setene. Hensikten er et følsomt nikk til tanker og minner, en forbindelse til landskapet i Bakken på Utøya. Besøkende kan ganske enkelt glede seg over dette rolige og innbydende offentlige stedet, eller utforske de mange lagene med symbolikk og mening.

Fold vil være vertskap for årlige minne-intervensjoner, fra kunstinntallasjoner til forestillinger som innbyr til publikumsdeltakelse og utforskning. Veiledet av oss i Røstad + Khoury skal nye kunstnere hvert år velges ut for sin evne til følsomt å fremme samarbeid og tilknytning. Intervensjonene deres skal veve historier, følelser og opplevelser inn i **Folden**.

Det vil også dannes en arbeidsgruppe bestående av representanter for de overlevende, støttegruppene og læresenteret. Denne samarbeidsgruppen vil være en bærende del av prosessen, og den skal velge ut kunstnerne som skal skape og tolke intervensjonene.

Sammen vil gruppemedlemmenes innsikt og erfaringer sørge for en hensynsfull og meningsfylt utvelgelsesprosess, og på den måte gi næring til et prosjekt som virkelig gir gjenklang i, og hedrer, det samfunnet det representerer.

Dette kommer også til å skape muligheter til å henvende seg til lokale skoler, lokalsamfunnet og internasjonale miljøer for å legge til rette for samarbeid og utveksling av ideer og kunnskap. Aktiv deltakelse i prosjekter ved **Fold** vil gjøre det mulig for miljøer å knytte bånd som ikke er begrenset av tid og rom, å finne trøst i å fortelle hverandre historier og styrke i kollektive handlinger.

Illustrasjon som viser området over Folden som er avsatt til seremonier og arrangementer. Visualisering: Jad Nassour. ©Røstad + Khoury

Fold er ikke bare et sted for refleksjon. Det er også en scene for ritualer og meningsfulle tradisjoner. Én høytidelig dag i året, selve årsdagen for 22. juli, kommer minnesteedet til å bli et fristed for erindring, for å hedre livene som gikk tapt og motstandskraften til de som overlevde.

Med minnestunder og stille refleksjon skal **Fold** være både et sted for konkrete ritualer og et høytidelig symbol på håp, helbredelse og solidaritet. Her blander fortidens gjenklang seg med forhåpninger for framtiden, og skaper et tidløst teppe vevet av minner og mening.

Selve den gresskledd, terrasseformede skråningen er utformet som et sted der folk kan samle seg i et halvsirkelformet amfi, sitteplasser til de som er kommet for å vise sin aktelse. Utformingen av hele **Folden** er inspirert av Bakken på Utøya, skråningen der folk kommer sammen for å debattere. Helheten rommer et sterkt budskap om demokrati og ytringsfrihet. Den gjenspeiles i ritualet som finner sted på minnedagen for angrepet, og betydningen av å bygge relasjoner og erindring.

Foldens tilpasningsdyktige særpreg gjør den til et levende, dynamisk sted hvor ikke bare erindring, men også andre, betydningsfulle begivenheter kan finne sted og påvirke lokalmiljøet og verden utenfor.

Ritualer og meningsfulle tradisjoner

Fold er også et ideelt sted for begivenheter som feirer og underbygger ytringsfrihetens prinsipper. Stedets inkluderende og tilgjengelige utforming gjør det til et velegnet spillerom for mangfoldige stemmer og perspektiver. Ved hjelp av disse ressursene tar **Fold** sikte på å utdanne og inspirere, for å sørge for at det vi lærte av det som skjedde 22. juli fortsetter å gi gjenklang i kommende generasjoner.

Dette utrettes med ...

Offentlige foredrag og debatter. Amfiet i **Fold** er et sterkt sted å presentere offentlige foredrag og debatter om aktuelle saker knyttet til ytringsfrihet, demokrati og menneskerettigheter. Disse arrangementene kan samle talere, paneldeltakere og et engasjert publikum, og gi grobunn for et frodig miljø for dialog og forståelse.

Verksteder og kurs. Å organisere verksteder og kurs kan bidra til å formidle viktigheten av ytringsfrihet og effektiv beslutningspåvirkning. Læresenteret under **Folden** kan brukes til spissede programmer, mens områdene ute gir rom for større grupper og aktiviteter, slik at læreprosessen blir tilgjengelig og virker sterkt.

Illustrasjon av Fold sett ovenfra i det nye regjeringskvartalet. Visualisering: Jad Nassour. ©Røstad + Khoury

Tilgjengelighet og inkludering

Universell utforming er selve kjernen i **Fold** og sørger for tilgjengelighet, adgang og inkludering for alle. Både som innendørs og utendørs område, er minnestelet utformet i henhold til universell utforming. Det er åpent for publikum og ønsker mennesker med alle grader av funksjonsnedsettelse velkommen til å engasjere seg i stedets mening og betydning. Fra rullestolramper til blindeskriftskilt er alle elementer av minnesmerket skreddersydd til å møte alles behov, uavhengig av hver enkeltes fysiske eller sansefunksjonshemming. Ved å prioritere tilgjengelighet og inkludering, er **Fold** et eksempel på hvordan deltakervennlige monumenter kan skape et miljø som er til gagn for hele samfunnet.

Innlemmet i byrommet

Fold er ikke bare et frittstående monument. Stedet er snarere bevisst og sømløst flettet sammen med det omkringliggende byrommet, og skaper et harmonisk rom for både refleksjon og dagligliv. Der det ligger i Regjeringskvartalet, omgitt av travle gater og offentlige kontorbygg, er minnestelet et fristed fra dagliglivets kaos.

Stedet er utformet for å møte behovene til de kontoransatte og publikum, og det representerer et trygt pusterom, et refleksjonsrom midt i daglige pendlerreiser og jobbpauuser. Med den myke skråningen og det rennende vannet er **Fold** en fredelig oase hvor besøkende kan unnsnippe arbeidspress og finne fred i vakre omgivelser.

Fold har to betydelige vannelementer som forsterker stedets estetiske og funksjonelle tiltrekningskraft ...

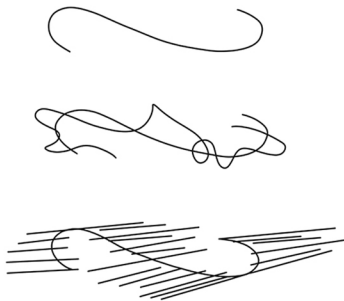
- Et integrert vannspeil ved inngangen, som skaper et inntrykk av en dyp dam, til tross for at det bare er et tynt lag vann som strømmer over en mørk, flislagt flate. Denne utformingen gir ikke bare en iøyenfallende speileffekt, men slår også an en fredelig og imøtekommende tone for de besøkende når de nærmer seg **Fold**.

- Et vannslør som skjærer stillerommet og læresenterinngangen mot gaten. Dette vannelementet fungerer som en dynamisk delelinje som skaper fred og ro med et dempet skille mellom den travle gaten utenfor og rommene innenfor. Dessuten er den lette lyden av rennende vann beroligende og meditativ, og gjør **Fold** til et sted mer for fordypelse og betraktning.

Til både en stille stund i egne tanker og en rolig spasertur gjennom det formgitte terrenget, vil **Fold** kunne by på et sted der enkeltpersoner kan lade batteriene og komme til hektene uten å føle tyngden fra et tradisjonelt minnesmerke.

Dertil forsterker **Fold** bylandskapet og gir et anstrøk en sinnsro til det travle Regjeringskvartalet. Den nyskapende utformingen og det deltakende preget inviterer til samhandling og engasjement, slik at forbipasserende oppfordres til å stanse, tenke seg om, og finne en forbindelse til minnestelets dypere mening. Ved å innlemme det i bylandskapet blir **Fold** en helt avgjørende del av byens daglige rytme, og forbedrer livet til de som opplever det.

Bakgrunn og inspirasjon

Deleuze, Gilles. *The Fold: Leibniz and the Baroque*.
Minneapolis: University of Minnesota, 1993.

Det er helt nødvendig at det reises et minnested for å hedre ofrene og de overlevende etter 22. juli, og for å hjelpe folk å huske og bearbeide de tragiske gjerningene som fant sted den grusomme dagen. Men heller enn å skape et tradisjonelt, uforanderlig minnesmerke, vil vi revurdere selve forestillingen om hva et minnesmerke betyr. Vi vil i stedet minnes hendelsene på en sterkere måte enn et statisk minnesmerke noen gang vil kunne, på en nyskapende måte som nærer motstandskraft, helbredelse og publikumsengasjement.

På denne måten har konseptet **Fold** blitt til som et kollektivt og deltakende monument. Ved å hente inspirasjon fra det norske folkets motstandskraft i møtet med motstand, samtidig som konseptet om en **Fold** som representerer samhold og inkludering, vokser visjonen for **Fold** fram.

Den er ikke å forstå som et enkelt, statisk minnesmerke, men som et levende vitnesbyrd om kraften i kollektiv erindring og handling. Utformingen og den stadige utviklingen av **Fold** er en inkluderende prosess som tar med seg kunstnere, overlevende, støttegrupper og storsamfunnet.

Workshopper, dialogmøter og samarbeidsprosjekter sørger for at minnestedet virkelig gjenspeiler stemmemangfoldet og opplevelsene det tar sikte på å hedre. Denne deltakende tilnærmingen er ikke bare en styrke for selve minnestedet, men den styrker også båndene mellom menneskene omkring, og gir næring til en opplevelse av eierskap og kollektivt ansvar.

Man kan se selve **Fold** som en metafor for motstandskraft og samhold. Som en fold i et stoff representerer stedet ideen om å samle seg og skape en sterkere helhet ved hjelp av samhold. Stedet symboliserer motstandskraften til det norske folk, som i møtet med tragedien samles for å støtte hverandre og bygge opp samfunnet på nytt.

Fold understreker hvor viktig det er med inkludering, at vi forsikrer oss om at alle stemmer blir hørt og hver eneste erfaring bli anerkjent. **Fold** er et sterkt symbol på håp, helbredelse og kollektiv erindring.

Heretter vil vi dykke dypere ned i utformingen av elementene i **Fold**, utforske stedets rolle i å nære motstandskraft og håp, og se nærmere på ritualene og tradisjonene som er blitt en bærende del av stedets mening. Vi kommer også til å understreke hvor viktig tilgjengelighet, adgang og inkludering er i å skape et minnested som virkelig tjener hele samfunnet rundt.

Vi kommer også til å drøfte hvordan **Fold** innlemmes i det omkringliggende byrommet for å være et fristed for ettertenksomhet i dagliglivet.

Gjennom denne omfattende utforskningen vil vi vise **Folds** evne til endring ved å være et levende monument der også deltagelse hedrer fortiden samtidig som man ser mot framtiden.

Et levende, deltakende minneste

Kjernen i **Fold** er evnen til å utvikle og tilpasse seg, til å gjenspeile de skiftende behovene og forhåpningene i samfunnet det tjener. I motsetning til tradisjonelle monumenter som forblir statiske, er **Fold** et levende, deltakende minneste som inviterer til vedvarende engasjement og samhandling.

Den dynamiske utformingen og de tilbakevendende intervensjonene forvandler minnesteet til et lerret viet felles uttrykk, slik at individer kan bidra til den helhetlige meningen og betydningen.

Denne deltakende tilnærmingen sørger for at minnesteet forblir relevant og resonant, at det nærer en opplevelse av eierskap og tilknytning blant de som tar del i det. Uansett om det er gjennom årlige intervensjoner, pedagogiske opplegg eller offentlige arrangementer, byr **Fold** på utallige anledninger til at folk kan bli aktive deltakere i minnesteets vedvarende narrativ. Denne opplevelsen av deltakelse og inkludering er det som gjør **Fold** til et virkelig enestående sted, et sted for endring, et sted som hedrer fortiden samtidig som det ser mot framtiden.

Fold er et levende, omskiftelig og dynamisk minneste, et vitnesbyrd på motstandskraften, håpet og samholdet i det norske folk. Det er et lys når mørket trenger på.

Alt i alt er **Fold** mer enn bare et minneste. Det er et sterkt symbol på motstandskraft, håp og kollektiv erindring.

Med sin nyskapende utforming, inkluderende tilnærming og gjennomførte tilgjengelighet, representerer **Fold** et forbilde for hvordan deltakende monumenter kan skape rom som er et gode for hele samfunnet. **Fold** fremmer refleksjon, læring og engasjement, og dette innebærer at det blir et levende vitnesbyrd om det som skjedde 22. juli. Dermed sørger det for at minnene fortsetter å gi plass til refleksjon og læring som bidrar til en dypere forståelse av fortiden, i tillegg til en mer opplyst tilnærming til framtiden.

Foldens framtid – tid og erindring

Etter hvert som tiden går er det ikke til å unngå at minnet om 22. juli utvikler seg, formet av perspektiver i endring, av erfaringer og generasjoner. **Fold** erkjenner at erindring er dynamisk, og stedet tilpasser og forandrer seg med minnene, og sikrer dermed en vedvarende relevans og resonans for framtidige generasjoner.

Å innlemme erkjennelsen av hvor betydningsfull tiden er i selve minnesteet er sentralt i **Folds** utforming og konsept. Erindringens landskap forskyver og forandrer seg over tid, akkurat som foldene i et stoff. Årlige intervensjoner markerer denne utviklingen og byr på anledninger til refleksjon, nytolkning og fornyelse.

Etter hvert som minnet om 22. juli forskyver og utvikler seg, vil intervensjonene ved **Folden** gjøre det samme. Nye stemmer, nye fortellinger, og nye perspektiver vil tre fram. Disse kommer til å berike den kollektive forståelsen av tragedien og følgene av den. Kunstnere, befolkning og overlevende vil fortsette å spille en avgjørende rolle i å gi form til disse intervensjonene, for å sørge for at de forblir ekte, betydningsfulle og inkluderende.

Fold som fysisk sted vil utvikle seg med tiden, et uttrykk for stadig nye behov og ønsker i samfunnet. Kanskje vil man føye til noen elementer, eller så vil de eksisterende elementene bli endret for å tilpasses utviklingen av hensikten med minnesteet.

Fold vil kanskje endres etter hvert, men kjerneverdiene inkludering, tilgjengelighet og deltakelse kommer til å forbli i forkant av utviklingen. Ja, selve forestillingen om tid er en avgjørende del av minnesteet, og gir det en følelse av kontinuitet og bånd fra generasjon til generasjon. Akkurat som foldene i et stoff har i seg spor etter tidligere handlinger og erfaringer, vil **Fold** også vitne om den vedvarende ferden gjennom erindring og helbredelse.

På denne måten overskrider **Fold** tidens begrensninger og bli et levende vitnesbyrd om menneskelig motstandskraft og den vedvarende kraften i kollektiv erindring. Etter hvert som minnet om 22. juli utvikler seg, kommer **Fold** til å stå som en ledestjerne for håp og solidaritet, en påminnelse om betydningen av refleksjon, fornyelse og motstandskraft i møtet med motstand.

Røstad + Khoury

Røstad+Khoury's multidisciplinary approach bridges art, architecture, and artistic research. Together, their vision aligns with the mission of amplifying the societal significance of public art within the public sphere.

Røstad+Khoury emerge as the dynamic duo. This collaboration combines the expertise of Merete Røstad (1975), an interdisciplinary artist, educator, and artist-researcher, with that of Jad El Khoury, an artist and architect.

Røstad's artistic and academic merits include a doctorate in artistic research from the Oslo National Academy of Arts (KHiO), awarded for her research, *The Participatory Monument – Remembrance and Forgetting as Art Practice in Public Sphere* (2018) and her international interdisciplinary research project *MEMORYWORK* supported by the Abakanowicz Arts and Culture Charitable Foundation and Norwegian Artistic Research Programme (PKU). As head of the MFA in Art and Public Spaces at KHiO and research leader for the Art and Craft department, she brings a wealth of knowledge and innovative perspectives to the collaboration. Her ongoing research on contemporary commemorative art practice in the public space makes her an invaluable asset.

Complementing Røstad's artistic prowess is Jad El Khoury (1988), a skilled artist and architect. His passion was ignited during his formative years in post-civil-war Lebanon when he felt compelled to transform the urban landscape. He turned war-torn buildings into graceful, choreographed installations, with *"Burj El Hawa"* (Tower of the Wind, 2018) one of his notable works. His talents have received international acclaim and prestigious awards, including the Arte Laguna Prize for Urban Art and Land Art. He was awarded an artist studio at Rådhuset in Oslo until 2025. Khoury's exceptional ability to transform the scars of war into poetic installations and Røstad's expertise in engaging the public through participatory processes build a solid foundation with their high artistic integrity.